

Arkadiusz J. Derkacz

Społeczna Akademia Nauk w Warszawie

e-mail: aderkacz@san.edu.pl

ORCID: 0000-0003-1363-9551

TEMPO WZROSTU GOSPODARCZEGO A INSTYTUCJE GOSPODARKI RYNKOWEJ

DOI: 10.15611/pn.2020.5.03

JEL Classification: B520, E110

© 2020 Arkadiusz J. Derkacz

Ten artykuł jest rozpowszechniany w otwartym dostępie na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 PL (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>)

Cytuj jako: Derkacz, A. J. (2020). Tempo wzrostu gospodarczego a instytucje gospodarki rynkowej. *Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, 64(5).

Streszczenie: Celem artykułu jest próba przedstawienia zależności między negatywnymi skutkami determinizmu instytucji bazowych a tempem wzrostu gospodarczego. Autor dokonał krytycznej analizy twórczości M. Kaleckiego i S. Kirdiny. Wykorzystując zasady geometrii analitycznej, przeanalizował tempo wzrostu gospodarczego w kontekście determinizmu instytucji bazowych oraz zależność poziomu akumulacji produkcyjnej od instytucji gospodarki rynkowej. Okazuje się, że negatywne skutki determinizmu instytucji bazowych w sposób bezpośredni wpływają na tempo wzrostu gospodarczego. Analiza wykazała zależność poziomu produktu krajowego brutto od nieefektywności ekonomicznych, których głównymi determinantami są czynniki instytucjonalne. Wyniki analiz dają możliwość dalszych badań nad instytucjonalnymi determinantami wzrostu gospodarczego. Artykuł jest przykładem oceny znaczenia współczesnej myśli ekonomicznej w dziedzinie wzrostu gospodarczego.

Słowa kluczowe: Kalecki, wzrost gospodarczy, produkt krajowy brutto, macierz instytucjonalna, koszty transakcyjne, instytucje gospodarki rynkowej.

1. Wstęp

Jednym z bardziej popularnych i wciąż bardzo aktualnych tematów prac badawczych w ramach nauk ekonomicznych jest tempo wzrostu gospodarczego. Można zaryzykować stwierdzenie, iż wielka liczba publikacji na ten temat wynika z dwóch przyczyn. Pierwszą jest bardzo duży poziom złożoności zagadnienia wzrostu gospodarczego, który coraz częściej jest analizowany w sposób interdyscyplinarny. Sama metoda ekonomiczna już nie wystarcza, aby wyjaśnić złożone meandry zjawisk spo-

leczno-gospodarczych zachodzących w gospodarkach krajowych. Drugą przyczyną popularności tego zagadnienia w publikacjach naukowych jest pojawianie się wciąż nowych koncepcji czy szkół ekonomicznych – choć nie tylko ekonomicznych. Począwszy od ekonomii starożytnej poprzez ekonomię J. Smitha, klasyczne ujęcia keynesowskie, model L. Warlasy, równowagę J. Nasha i wiele, wiele innych, ekonomiści próbują dokonać optymalnie trafnej analizy przyczyn wzrostu gospodarczego. Bez wątplenia w ten nurt badań funkcjonowania gospodarki wpisują się także nowa ekonomia instytucjonalna, ekonomia M. Kaleckiego oraz prace S. Kirdiny.

Kluczowym elementem dla autora niniejszych rozważań jest problematyka czynników wpływających na sposób realizowania transakcji gospodarczych oraz instytucjonalnego determinizmu zachodzących zjawisk społeczno-gospodarczych. Kluczowe pytanie brzmi zatem: co ostatecznie wpływa na wzrost produktu krajowego brutto i kształtuje jego tempo? Dlatego właśnie autor, pozostając zwolennikiem ekonomii M. Kaleckiego, w swojej pracy naukowej podjął próbę odniesienia jej do zagadnień instytucjonalnego determinizmu, na którym bazuje nowa ekonomia instytucjonalna. Spośród wielu zagadnień kształtujących ekonomię Kaleckiego na potrzeby niniejszych rozważań wybrano zagadnienia zarysu teorii wzrostu gospodarczego. Wybór ten był podyktowany tym, iż pojawiająca się tam kwestia kapitałochłonności może być obszarem, który umożliwi znalezienie wspólnego mianownika z zagadnieniami instytucjonalnej matrycy S. Kirdiny.

Koncepcja matrycy instytucjonalnej przedstawia uporządkowane instytucje bazowe zebrane w trzech grupach (projekcja ekonomiczna, polityczna i ideologiczna), które stanowią instytucjonalny determinizm dla zjawisk społeczno-gospodarczych zachodzących w realnych gospodarkach. Z kolei instytucje bazowe S. Kirdiny w sposób dość oczywisty korelują z fundamentalnymi zagadnieniami nowej ekonomii instytucjonalnej, którymi są instytucje. Te z kolei, determinując sposób realizacji transakcji rynkowych, wpływają na poziom kosztów transakcyjnych. Taki ciąg rozumowania sprawił, że autor wybrał do swoich badań właśnie te trzy obszary rozważań ekonomicznych.

Warto jednak wspomnieć, że w literaturze przedmiotu pojawia się bardzo wiele opracowań opisujących poszczególne zagadnienia. Ekonomia kosztów transakcyjnych jest chyba najbardziej popularnym elementem współtworzącym nurt nowej ekonomii instytucjonalnej. Zagadnienia matrycy instytucjonalnej S. Kirdiny stały się fundamentem dla licznych publikacji ekonomistów w wielu krajach. Z kolei ekonomia M. Kaleckiego jest coraz częściej porównywana pod względem jakości i komplementarności do ekonomii J.M. Keynesa. Przez niektórych jest nawet uznawana za jeszcze cenniejszą ze względu na jego teorię cyklu koniunkturalnego i teorię dynamiki gospodarki kapitalistycznej.

W opinii autora należy ubolewać nad tym, iż ekonomia M. Kaleckiego nie została w ogóle – lub w bardzo małym zakresie – zweryfikowana poprzez zagadnienia instytucjonalnego determinizmu zjawisk społeczno-gospodarczych. Współcześnie zagadnienia instytucjonalnego determinizmu, kosztów transakcyjnych, praw włas-

ności czy teorii kontraktowania są niemalże powszechnie uznawane przez światowych ekonomistów różnych nurtów i szkół. Tym bardziej rozważania nad dynamiką wzrostu gospodarczego w ujęciu M. Kaleckiego w oderwaniu od zagadnień instytucjonalnego determinizmu można traktować jako pewnego rodzaju negatywne napięcie we współczesnej ekonomii.

Autor podjął więc w swojej publikacji próbę odniesienia zarysu teorii wzrostu gospodarczego do skutków determinizmu instytucji bazowych, o których pisze S. Kirdina. Koncepcja matrycy instytucjonalnej została wykorzystana jako swoisty łącznik pomiędzy ekonomią M. Kaleckiego a ekonomią kosztów transakcyjnych. W tym kontekście głównym celem pracy jest ukazanie zależności między kosztami transakcyjnymi a tempem wzrostu gospodarczego. Na podstawie krytycznej analizy twórczości M. Kaleckiego, wykorzystując zasady geometrii analitycznej, autor wykazał realny wpływ negatywnych skutków determinizmu instytucji bazowych na tempo wzrostu gospodarczego.

Wyciągnięte i zaprezentowane w ostatniej części artykułu wnioski mogą posłużyć do dalszych prac badawczych w tym nurcie. Wydaje się zasadne dokonanie empirycznej weryfikacji ekonomii M. Kaleckiego dla współczesnych gospodarek z wykorzystaniem opisanych zależności. Z kolei osadzenie reguł teorii wzrostu gospodarczego w zagadnieniach nowej ekonomii instytucjonalnej może być wartościowe dla tworzenia nowej efektywnościowej polityki gospodarczej.

2. Założenie teoretyczne

Podjmując próbę odpowiedzi na pytanie badawcze, należy w pierwszej kolejności przedstawić najważniejsze elementy zarysu teorii wzrostu gospodarczego M. Kaleckiego oraz koncepcji instytucjonalnej matrycy S. Kirdiny. Nie będzie to szczegółowy opis powyższych zagadnień. Przedstawione zostaną jedynie najważniejsze elementy, które są wykorzystywane w tych rozważaniach.

2.1. Fundamenty teorii wzrostu gospodarczego M. Kaleckiego

W pierwszej kolejności przedstawmy najważniejsze zagadnienia zarysu teorii wzrostu gospodarczego M. Kaleckiego. Kluczowym elementem tej teorii jest pojęcie dochodu narodowego, który współcześnie jest określany jako produkt krajowy brutto (Woźniak, 2006, s. 148). Stanowi on sumę akumulacji produkcyjnej, szeroko rozumianej konsumpcji oraz salda handlu zagranicznego $D = I + O + S + \text{Eksport} - \text{Import}$. Na potrzeby niniejszego artykułu istotne pozostaną jedynie wielkości inwestycji produkcyjnych brutto I oraz przyrostu środków obrotowych O . Kolejnym elementem teorii wzrostu gospodarczego jest jedna z najważniejszych zależności opisanych przez M. Kaleckiego. Dotyczy ona tempa wzrostu gospodarczego. Najprościej można ująć tempo wzrostu jako stosunek zmiany dochodu do jego poziomu $r = \frac{\Delta D}{D}$.

Zagadnienie to zostało jednak mocno rozwinięte i ostatecznie przyjęło następującą postać:

$$r = \frac{1}{k}i - \frac{m}{k}(a - u). \quad (1)$$

Z tego równania wynika, że tempo wzrostu gospodarczego jest uzależnione przede wszystkim od stopy akumulacji produkcyjnej (zob. wzór 2). Wpływ na tempo wzrostu mają także wielkości współczynnika kapitałochłonności w odniesieniu do nakładów inwestycyjnych m , współczynnika kapitałochłonności w odniesieniu do całego kapitału k , współczynnika amortyzacji a oraz współczynnika udoskonaleń organizacyjno-produkcyjnych u , który jednak nie bierze pod uwagę nakładów inwestycyjnych.

Kolejnym elementem będącym dość istotną zależnością dla dalszych rozważań jest stopa akumulacji produkcyjnej wyrażona w następującej postaci:

$$i = \frac{I + O}{D}. \quad (2)$$

Wskaźnik ten przedstawia całość akumulacji produkcyjnej jako sumy nakładów inwestycyjnych przeznaczonych na produkcję i reprodukcję procesu wytwórczego oraz wartości przychodu netto wszelkiego rodzaju zapasów, w stosunku do dochodu narodowego (Kalecki, 1984, s. 23).

M. Kalecki w swoich rozważaniach przedstawia jeszcze inną zależność opisującą tempo wzrostu gospodarczego. Została ona zapisana w następujący sposób:

$$r = \alpha + \beta. \quad (3)$$

Wynika z tego, że tempo wzrostu gospodarczego jest zależne wprost proporcjonalnie od poziomu wydajności pracy α oraz od tempa wzrostu siły roboczej uzależnionej od jej naturalnego przyrostu β . W niniejszych rozważaniach akcent zostanie położony jedynie na poziom wydajności pracy. Drugi wskaźnik będzie traktowany jako wielkość stała.

Ostatnim elementem, który należy przedstawić w tej części artykułu, jest tzw. efekt produkcyjny dla inwestycji produkcyjnych brutto. Został on zapisany w następującej postaci:

$$\Delta D = \left(\frac{1}{m} \right) x I. \quad (4)$$

Wynika z niego, że przyrost dochodu narodowego z inwestycji jest uzależniony wprost proporcjonalnie od wielkości nakładów inwestycyjnych. Są one jednak bardzo wyraźnie skorygowane o współczynnik kapitałochłonności. Wzrost poziomu współczynnika m będzie dość istotnie zaniżał przyrost dochodu narodowego w zakresie inwestycji produkcyjnych. Wydaje się zatem zasadne stwierdzenie, iż ta właśnie zależność może być punktem wyjścia do analizowania kosztów transakcyjnych kształtujących poziom tempa wzrostu dochodu narodowego opisanego w zarysie

teorii wzrostu gospodarczego M. Kaleckiego. Zanim jednak dokonana zostanie ta analiza, warto pokrótce przedstawić najważniejsze zagadnienia koncepcji instytucjonalnej matrycy S. Kirdiny, która jest drugim teoretycznym fundamentem całej pracy.

2.2. Podstawowe zagadnienia matrycy instytucjonalnej

Koncepcję matrycy instytucjonalnej stworzyła S. Kirdina, wywodząca się z nowosybirskiej szkoły ekonomiczno-socjologicznej. Koncepcja ta została opisana w wielu publikacjach, z których na uwagę zasługują (Kirdina, 2001; Kirdina, 2003; Kirdina, 2013, s. 341-348). Bazuje ona na czterech fundamentalnych postulatach. Pierwszy z nich dotyczy obiektywnego postrzegania zjawisk gospodarczych, które istnieją w sposób niezależny od człowieka. Mają one charakter naturalny, są dane przez Boga (*God given character of economic processes*). Drugi postulat dotyczy społecznego myślenia (*social thinking*) i holistycznego postrzegania gospodarki. Właściwe zrozumienie zjawisk w niej zachodzących wymaga więc analizy tejże gospodarki rozumianej jako jeden z podsystemów społecznych, który dotyczy alokacji zasobów. Trzecim postulatem jest holistyczne podejście. Jest ono wyraźnie skoncentrowane na działaniach grupowych i ogólnych regułach funkcjonowania wspólnoty. Ostatni postulat mówi o tym, że istnieją specyficzne instytucje w gospodarce krajowej, które są odmienne od tych obowiązujących w innych gospodarkach (por. Kirdina, 2003, s. 183).

Na bazie powyższych postulatów kształtuje się „znaczenie i rolę instytucji bazowych jako głównej składowej w zbiorze instytucji społeczeństwa, będącą podstawą jego trwałości i rozwoju. [...] To właśnie instytucje bazowe są podstawą matrycy instytucjonalnej i ułatwiają analizę sił sprawczych kryjących się pod powierzchnią zjawisk społeczno-gospodarczych” (Stankiewicz, 2012, s. 61). Matryca instytucjonalna otrzymała kształt trójwymiarowej przestrzeni, którą opisują płaszczyzny polityczna, ekonomiczna i ideologiczna. Zjawiska gospodarcze istnieją więc w przestrzeni, którą tworzą bazowe instytucje pochodzące z tych trzech płaszczyzn.

Na tej podstawie powstała konstrukcja matrycy instytucjonalnej. Tworzy ona swoisty katalog bazowych instytucji, które wpisują się w trzy wspomniane płaszczyzny (zob. tab. 1). Matryca instytucjonalna określa bazowe instytucje, które stanowią przestrzeń dla zjawisk gospodarczych oraz człowieka kontraktującego. Poznanie tychże zjawisk możliwe jest więc poprzez poznanie instytucji je kształtujących.

Instytucje bazowe opisane przez S. Kirdinę należy zatem utożsamiać z teorią instytucji, która jest fundamentalnym zagadnieniem ekonomii instytucjonalnej. Tym samym instytucje bazowe stają się determinantami, które w sposób istotny wpływają na sposób realizacji transakcji rynkowych. Wiadomo, że instytucjonalny determinizm może z jednej strony ograniczać, z drugiej zaś strony ułatwiać realizację transakcji przez człowieka kontraktującego. W związku z tym instytucje bazowe S. Kirdiny będą miały taki sam wpływ na to, co dzieje się w gospodarce. Każdy z rodzajów instytucji bazowych, bez względu na analizowaną projekcję, będzie

Tabela 1. Instytucje bazowe w gospodarce

Struktura i funkcje instytucji bazowych w gospodarkach rynkowych	
<i>Funkcje instytucji</i>	<i>Instytucje</i>
Projekcja ekonomiczna	
Pochodzenie dóbr (system praw własności)	Własność prywatna
Transfer dóbr	Wymiana (kupno – sprzedaż)
Interakcje pomiędzy graczami	Konkurencja
System pracy	Umowy o pracę
Informacja zwrotna (efektywność)	Maksymalizacja zysku
Projekcja polityczna	
Organizacja państwa	Struktura federacji
System władzy	Samorządność i pomocniczość
Rodzaj interakcji w podejmowaniu decyzji	System wielopartyjny i większość demokratyczna
Sposób obsadzania stanowisk rządowych	Wybory
Informacja zwrotna	Pozwy sądowe
Projekcja ideologiczna	
Kierunek działań społecznych	Indywidualizm
Prawne określenie struktury społecznej	Stratyfikacja, społeczeństwo warstwowe
Przeważająca wartość społeczna	Wolność
Zasady społecznych priorytetów	Specjalizacja
Źródła nawiązywania relacji	Atomizm

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Kirdina i Sandstrom, 2010, s. 6-8).

ograniczał lub ułatwiał sposób realizacji transakcji rynkowych. To zaś będzie sprawiało, iż instytucje bazowe będą miały bezpośredni wpływ na kształtowanie się poziomu kosztów transakcyjnych.

Z powyższych rozważań wypływa wniosek, że determinizm instytucji bazowych znajdzie odzwierciedlenie w poziomie kapitałochłonności, którą można zapisać według wzoru:

$$m = \frac{I}{\Delta D}. \quad (5)$$

M. Kalecki określa ją mianem współczynnika kapitałochłonności rozumianego jako nakład inwestycyjny na wyprodukowanie jednostki przyrostu dochodu narodowego (Kalecki, 1984, s. 29). Omawiając współczynnik kapitałochłonności, należy także wspomnieć o jego rozwinięciu do postaci współczynnika kapitałochłonności w odniesieniu do całego kapitału k . Został on przedstawiony w następującej postaci:

$$k = m + \mu. \quad (6)$$

Ten współczynnik bierze pod uwagę dodatkowo wpływ przyrostu środków obrotowych, które mogą być wykorzystywane do wyprodukowania kolejnej jednostki przyrostu narodowego. Zależność tę pokazuje poniższy wzór:

$$\mu = \frac{O}{\Delta D}. \quad (7)$$

Na tej podstawie można stwierdzić, że wszelkie nieefektywności w realizacji inwestycji produkcyjnych będą zwiększały współczynnik kapitałochłonności. Jego wzrost będzie skutkiem pojawienia się kosztów transakcyjnych, które nie są generowane w sposób bezpośredni przez sam proces wytwórczy, lecz wynikają z wszelkich okoliczności opisywanych jako koszty wykorzystywania czy funkcjonowania mechanizmu rynkowego.

3. Analiza tempa wzrostu gospodarczego w kontekście determinizmu instytucji bazowych

Celem tej części jest ustalenie, czy determinizm instytucji bazowych wyrażonych w kosztach transakcyjnych znajdzie uzasadnienie w ekonomii M. Kaleckiego. Ujawnienie w gospodarce instytucji bazowych, które będą ograniczały sposób realizacji transakcji gospodarczych, powoduje pojawienie się tzw. efektu nieefektywności ekonomicznej, ten zaś będzie powodował wzrost poziomu kosztów transakcyjnych oraz poziomu kapitałochłonności. Spośród bardzo wielu wartościowych zagadnień, takich jak chociażby teoria dynamiki gospodarczej (Kalecki, 1980b), teoria wzrostu (Kalecki, 1962), teoria zysków (Kalecki, 1980c) czy teoria cykliw koniunkturalnych (Kalecki, 1980a, 1980d), wybrano problematykę akumulacji produktowej. Wybór ten nie jest uzależniony od jakiegokolwiek stopnia wartościowania zagadnień poruszanych przez M. Kaleckiego. Z analizy jego twórczości wynika, że zagadnienie kapitałochłonności może być tym obszarem, który umożliwi odniesienie ekonomii Kaleckiego do zagadnień instytucjonalnej matrycy S. Kirdiny.

3.1. Wpływ stopy akumulacji produkcyjnej na tempo wzrostu PKB

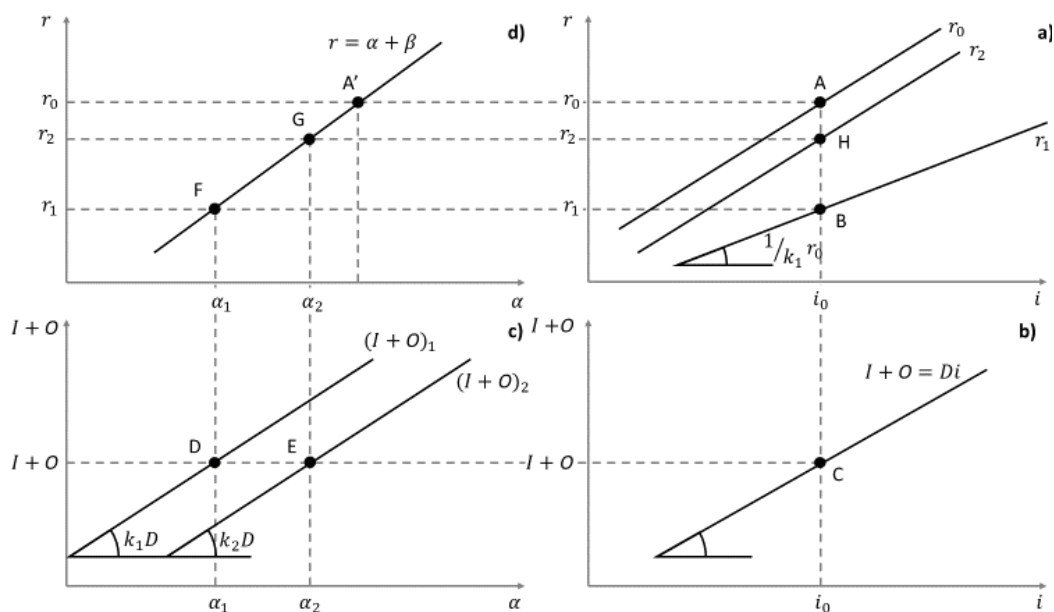
Analizę wpływu kosztów transakcyjnych na poziom tempa wzrostu gospodarki należy rozpocząć od przedstawienia wpływu stopy akumulacji produkcyjnej na tempo wzrostu PKB. Początkiem tej analizy jest stan wyjściowy gospodarki, podobnie uczynił M. Kalecki, analizując mechanizmy przyspieszeń wzrostu dochodu narodowego (Kalecki, 1984, s. 43-94). W tym celu wzór 1 przekształcimy poprzez dodanie jedynie wskaźników oznaczających początek całego procesu myślowego. Tym sposobem uzyskujemy następującą zależność:

$$r_0 = \frac{1}{k_0} i - \frac{m_0}{k_0} (a - u). \quad (8)$$

Należy podkreślić, że współczynnik kapitałochłonności (m_0) oraz współczynnik kapitałochłonności w odniesieniu do całego kapitału k_0 przyjmują określone warto-

ści początkowe. Ze wzoru 8 wynika, że tempo wzrostu gospodarki jest uzależnione wprost proporcjonalnie od wielkości stopnia akumulacji produkcyjnej i , ta natomiast jest wynikiem stosunku inwestycji produkcyjnych oraz przyrostu środków obrotowych do produktu krajowego brutto (zob. wzór 2). Z tego wzoru wynika, iż postać prostej jest uzależniona także od poziomu kapitałochłonności inwestycji. Wyrażenie $\frac{1}{k_0}$ będzie określało kąt nachylenia prostej r_0 w stosunku do osi odciętych, natomiast wyrażenie $-\frac{m_0}{k_0}(a-u)$ będzie wpływało na przesunięcie tej prostej względem początku układu współrzędnych. Zostało to także przedstawione graficznie na rys. 1a, gdzie punkt A na prostej r_0 oznacza stan początkowy dla dalszych rozważań.

Jakie są skutki pojawienia się kosztów transakcyjnych (ΔKT) wynikających z determinizmu instytucji bazowych wobec zmiany poziomu tempa wzrostu gospodarki? Jak już wspomniano, koszty transakcyjne w głównej mierze wpływają na poziom kapitałochłonności. Tę sytuację można zapisać w następujący sposób: jeżeli $\Delta KT > 0$, to $\Delta k > 0$; $k_0 < k_1$. Podobnie należy rozumować w odniesieniu do współczynnika m . Jeżeli $\Delta KT > 0$, to $\Delta m > 0$; $m_0 < m_1$. Warto w tym miejscu przypomnieć zależności ze wzorów 6 i 7. Zakładając, że koszty transakcyjne są skutkiem nieefektywności organizacyjnej inwestycji produkcyjnych, możemy stwierdzić, że nie będą one dotyczyły przyrostu środków obrotowych. Tym samym można przyjąć, że

Rys. 1. Wpływ kosztów transakcyjnych na tempo wzrostu PKB

Źródło: opracowanie własne.

współczynnik $\mu = 0$. Uzyskujemy w ten sposób zależność, gdzie $\Delta k = \Delta m$. Utrzymując jednak, dla pewnego porządku metodologicznego, rozróżnienie tych dwóch wskaźników kapitałochłonności, możemy przedstawić wpływ kosztów transakcyjnych na tempo wzrostu gospodarki według wzoru:

$$r_1 = \frac{1}{k_1}i - \frac{m_1}{k_1}(a - u). \quad (9)$$

Zależność ta pokazuje, że wzrost poziomu kosztów transakcyjnych oraz ich wpływ na wskaźniki kapitałochłonności spowodują spadek tempa wzrostu gospodarki przy założeniu stałego poziomu stopy akumulacji produkcyjnej. Kąt nachylenia prostej zmieni się do postaci $\frac{1}{k_1}$, a jej położenie względem początku układu współrzędnych będzie określone współrzędną $-\frac{m_1}{k_1}(a - u)$. W efekcie tempo wzrostu gospodarki spadnie o $r_0 - r_1$ do punktu B na rys. 1a.

3.2. Przekształcenie stopy akumulacji produkcyjnej

Na potrzeby dalszych rozważań należy przeanalizować zależność wpływu wielkości inwestycji produkcyjnych oraz przyrostu środków obrotowych na poziom stopy akumulacji produkcyjnej. W tym celu dokonamy prostego przekształcenia wzoru 2, który zapiszemy w postaci:

$$I + O = Di. \quad (10)$$

Jak widać, wielkości $I + O$ są uzależnione wprost proporcjonalnie od stopy akumulacji produkcyjnej, a prosta będzie nachylona względem osi odciętych pod kątem D . Sytuacja ta została przedstawiona na rys. 1b. Wynika z niego, że spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego do poziomu r_1 nie determinuje w żaden sposób zmiany poziomu inwestycji produkcyjnych, przyrostu środków obrotowych ani wielkości stopy akumulacji produkcyjnej. Sytuacja ta została przedstawiona w punkcie C na rys. 1b. Pojawienie się zatem kosztów transakcyjnych w procesie inwestycji produkcyjnych odcisnę piętno na innych wielkościach, o których pisze M. Kalecki w swoim zarysie teorii wzrostu gospodarczego.

3.3. Wpływ wydajności pracy na tempo wzrostu PKB

Omawiając zagadnienia równomiernego rozwoju gospodarki, M. Kalecki wprowadza pojęcia wydajności pracy α oraz tempa wzrostu siły roboczej β . Pierwsza z nich jest uzależniona od postępu technologicznego i czynników organizacyjnych (w rozumieniu jakości organizowania pracy), drugie natomiast zależy od naturalnego przyrostu siły roboczej. Wynika z tego, że instytucje bazowe Kirdiny znajdują uzasadnienie. Wystarczy odnieść np. instytucje własności prywatnej, wymiany, konkurencji czy maksymalizacji zysku do problematyki wydajności pracy. Na potrzeby niniejszych

rozważań przyjmujemy, iż tempo wzrostu zatrudnienia pozostaje wielkością stałą, gdyż nie jest ona bezpośrednio uzależniona od występujących kosztów transakcyjnych ani też nie wpływa na ich skutki. Bardzo istotną zmienną dla naszych rozważań jest natomiast wydajność pracy, determinuje bowiem w sposób bezpośredni tempo wzrostu gospodarczego. Zależność ta została przedstawiona we wzorze 3. Oznacza to, że spadek wydajności α będzie powodował spadek wielkości r i odwrotnie, wzrost tejże wydajności umożliwi przyspieszenie tempa wzrostu gospodarczego (Kalecki, 1984, s. 35-43). Zależność ta została przedstawiona w postaci graficznej na rys. 1d.

Omówione wcześniej spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego na skutek pojawienia się kosztów transakcyjnych znalazło także odzwierciedlenie w spadku efektywności pracy. Sytuację tę można przedstawić w następujący sposób: jeżeli $\Delta KT > 0$, to $\Delta \alpha > 0$; $\alpha_0 > \alpha_1$. Można zatem stwierdzić, że pojawienie się kosztów transakcyjnych, które do tej pory określaliśmy jako koszty nieefektywności funkcjonowania systemu ekonomicznego (Medema, 1996), w sposób bezpośredni koreluje z realizacją transakcji oraz ze sposobem ich zarządzania (Furubotn i Richter, 1997, s. 43). Pojawia się więc pytanie: czy koszty transakcyjne powodują spadek efektywności pracy, czy też działa to na odwrót? To zagadnienie nie jest jednak przedmiotem rozważań. Kluczowe jest stwierdzenie, że spadek efektywności pracy będzie negatywnie determinował poziom tempa wzrostu gospodarczego. Zostało to także przedstawione na rys. 1d poprzez przesunięcie wielkości r po prostej $r = \alpha + \beta$ z punktu A' do F.

4. Instytucje gospodarki rynkowej a poziom akumulacji produkcyjnej

Pojawienie się kosztów transakcyjnych na skutek działania instytucji bazowych spowodowało w pierwszej kolejności spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego. To zaś ujawniło istnienie nieefektywności w zakresie wydajności pracy, która jest uzależniona od postępu technologicznego oraz sposobu zorganizowania i koordynowania działań realizowanych w organizacjach. Pierwsza zależność została wcześniej zapisana we wzorze 9, druga natomiast znalazła odzwierciedlenie we wzorze 3. Zostało także już wcześniej uzasadnione, że poziom inwestycji produkcyjnych oraz przyrostu środków obrotowych jest uzależniony od stopy akumulacji produkcyjnej.

Na tej podstawie można dokonać kolejnych przekształceń, które będą polegały na porównaniu wzorów 3 i 9. Tym sposobem uzyskujemy następujący zapis:

$$(I + O)_1 = k_1 D (\alpha_1 + \beta) + m_1 D (a - u). \quad (11)$$

Wzór ten odnosi się do sytuacji, w której to mamy do czynienia z nieoptymalnym poziomem efektywności pracy α_1 oraz zwiększonymi poziomami kapitałochłonności k_1 , m_1 na skutek pojawienia się negatywnych skutków determinizmu instytucji bazo-

wych. Sytuacja ta została także przedstawiona w formie graficznej na rys. 1c. Na prostej $(I + O)_1$, która jest nachylona względem osi odciętych pod kątem $k_1 D$ zaznaczono punkt D. Wyznacza on poziom wydajności pracy α_1 przy stałych wielkościach inwestycji produkcyjnych pozostających pod wpływem działania inwestycji bazowych.

Wcześniejsze rozważania dotyczyły wydarzeń, które miały miejsce w czasie t oraz $t + 1$, kiedy to ujawniły się koszty transakcyjne. Należy zatem zastanowić się nad skutkami procesów optymalizujących. Sytuacja nieefektywności procesu inwestycji produkcyjnych wymusza podjęcie odpowiednich działań naprawczych. Praktyka gospodarcza pokazuje, że w takich sytuacjach w organizacjach pojawiają się programy naprawcze, które w głównej mierze bazują na: (1) wprowadzeniu nowych (a tym samym efektywniejszych) rozwiązań technologicznych i/lub (2) nowych rozwiązaniach z obszaru organizowania i koordynowania działań i procesów. Inaczej mówiąc, optymalizacja organizacyjna w pewnej części będzie dotyczyła pozytywnej zmiany instytucji bazowych, które od tego momentu będą czynnikami pozytywnymi. Tym samym będą one ułatwiały realizację transakcji. Ten fakt można także odnaleźć w zarysie teorii wzrostu gospodarczego M. Kaleckiego. Znajduje on odzwierciedlenie we współczynniku udoskonaień produkcyjnych i organizacyjnych z pominięciem nakładów inwestycyjnych u . W gospodarkach kapitalistycznych współczynnik ten nie jest stały. Jego wartość jest uzależniona od stopnia wykorzystania produkcji, która to zależy od „stosunku popytu do wielkości potencjału produkcyjnego. Wobec czego u nie jest tu niezależnym współczynnikiem, lecz odzwierciedla również zmiany w zakresie możliwości znalezienia rynku dla produktu urządzeń wytwórczych” (Kalecki, 1984, s. 31).

Diagnoza istnienia nieefektywności produkcyjnych będzie zatem determinowała wzrost tego współczynnika poprzez podejmowanie odpowiednich działań naprawczych. Sytuację tę można zapisać w następującej postaci: w czasie $t = 2$ na skutek działań optymalizujących będziemy mieli do czynienia ze wzrostem współczynnika $\Delta u > 0$ w taki sposób, że $u_0 < u_1$. To zaś pozwala na drobną, choć bardzo znaczącą weryfikację wzoru 11, który przyjmie następującą postać:

$$(I + O)_1 = k_1 D (\alpha_1 + \beta) + m_1 D (a - u_1). \quad (12)$$

Zwiększenie współczynnika udoskonaień organizacyjno-produkcyjnych, bez podejmowania dodatkowych nakładów inwestycyjnych, niesie za sobą odpowiednie konsekwencje. Sytuację tę można zapisać w takiej postaci: jeżeli $\Delta u > 0$ oraz $\Delta(I + O)_1 = 0$, to $\Delta\alpha > 0$; $\alpha_1 > \alpha_2$. Wynika z tego, że bezpośrednim skutkiem wzrostu współczynnika u jest zwiększenie wydajności pracy α . Na rys. 1c sytuacja ta jest widoczna w przesunięciu wartości $\alpha_1 \rightarrow \alpha_2$.

Wzrost wydajności pracy będzie z kolei wpływał na poziom kapitałochłonności. W czasie $t = 1$ wskaźniki te wzrastały ze względu na pojawienie się negatywnych skutków determinizmu instytucji bazowych wyrażonych we wzroście poziomu kosztów transakcyjnych. W tym momencie, w czasie $t = 2$, mamy do czynienia z inną sytuacją, którą można przedstawić w takiej postaci: jeżeli $\Delta\alpha > 0$ oraz

$\Delta(I + O)_1 = 0$, to $\Delta m_1 > 0$; $m_1 > m_2 \geq m_0$. Oznacza to, że wzrost wydajności pracy będzie skutkował obniżeniem współczynnika kapitałochłonności do poziomu m_2 . Warto zauważyć, że pojawiła się charakterystyczna zależność $m_2 \geq m_0$, co wskazuje, że wdrożone programy naprawcze, choć będą skutkowały obniżeniem współczynnika kapitałochłonności, mogą być niewystarczające do osiągnięcia poziomu m_0 . Podobnie sytuacja będzie wyglądała dla współczynnika kapitałochłonności w odniesieniu do całego kapitału. Pamiętając, że $k = m + \mu$, możemy tę sytuację przedstawić w analogiczny sposób: jeżeli $\Delta\alpha > 0$ oraz $\Delta(I + O)_1 = 0$, to $\Delta k_1 > 0$; $k_1 > k_2 \geq k_0$.

Warto zwrócić uwagę na to, że wdrożenie określonych programów naprawczych pociągnęło za sobą wiele pozytywnych zmian w omawianych współczynnikach w stosunku do ich wartości w czasie $t=1$, kiedy to ujawniły się koszty transakcyjne. To sprawia, iż wzór 12 będzie teraz bazował na nowych wartościach. Jedynie wartość współczynnika udoskonaleń organizacyjno-produkcyjnych pozostanie na niezmiennym poziomie u_1 . Jest to konieczne – co wydaje się w sposób oczywisty uzasadnione – dla utrzymania nowej, zoptymalizowanej wydajności pracy α_2 . Ta sytuacja może zostać przedstawiona we wzorze:

$$(I + O)_2 = k_2 D (\alpha_2 + \beta) + m_2 D (a - u_1). \quad (13)$$

Nowa zależność pozwala nam uzasadnić, w jaki sposób wzrost wydajności pracy wpłynie na tempo wzrostu gospodarczego. Prosta $(I + O)_2$ uzyska nową postać. Jej kąt nachylenia względem osi odciętych będzie teraz wynosił $k_2 D$, a odległość od początku układu współrzędnych będzie determinowana współrzędną $m_2 D(a + u_1)$. Zostało to przedstawione na wykresie 1c poprzez przesunięcie punktu D do E. Warto wspomnieć w tym miejscu, iż zmiana pozycji prostej $(I + O)_2$ jest uzależniona jednocześnie od Δm_1 i Δu . To sprawia, iż ostateczne jej przesunięcie będzie uzależnione od relacji tychże wielkości. Zmiana położenia tej prostej będzie także determinowała nowy punkt na wykresie 1d. Będzie to punkt G. Sytuację tę można zapisać w następujący sposób. Jeżeli $\Delta\alpha > 0$ oraz $\Delta(I + O)_1 = 0$, to $\Delta r_1 > 0$; $r_1 < r_2 \leq r_0$. Wyjaśnienie nowego poziomu tempa wzrostu można uzasadnić analogicznie, jak zostało to przedstawione dla zmian poziomów kapitałochłonności. Wzrost wydajności pracy do poziomu α_2 może być niewystarczający, aby nowy poziom tempa wzrostu gospodarczego osiągnął wartość z punktu wyjściowego $r_2 \leq r_0$.

Na zakończenie analizy wpływu negatywnych skutków determinizmu instytucji bazowych wyrażonych w podwyższonym poziomie kosztów transakcyjnych na poziom akumulacji produkcyjnej należy wrócić do zależności przedstawionej we wzorze 1. W ciągu powyższych rozważań został on już zweryfikowany na skutek wzrostu poziomów kapitałochłonności (zob. wzór 9). Należy się zastanowić, jak wdrożone programy naprawcze będą wpływały na zmianę tempa wzrostu gospodarczego. Do tego celu posłużą nam wszelkie zależności omówione w tym rozdziale. Tym sposobem możemy zapisać wzór na tempo wzrostu gospodarczego w czasie $t = 2$:

$$r_2 = \frac{1}{k_2}i - \frac{m_2}{k_2}(a - u_1). \quad (14)$$

Mając w pamięci, że poziom stopy akumulacji produkcyjnej pozostaje na niezmiennym poziomie $\Delta i = 0$, uzyskujemy nową prostą r_2 , której kąt nachylenia względem osi odciętych wynosi $\frac{1}{k_2}$ (zob. rys. 1a). Pozycja względem początku układu współrzędnych będzie natomiast uzależniona od współrzędnej $-\frac{m_2}{k_2}(a - u_1)$. Na tej podstawie możemy wyznaczyć nowy poziom równomiernego wzrostu gospodarczego (punkt H). Widać tu pewnego rodzaju nieoptymalność programów naprawczych, które w sposób niepełny skorygowały skutki kosztów transakcyjnych. Różnica położenia punktów A i H wynika z tego, że wzrost współczynnika udoskonaleń organizacyjno-produkcyjnych mógł być niewystarczający do redukcji poziomów kapitałochłonności do poziomów wyjściowych m_0 i k_0 . Porównując ze sobą rys. 1a i 1d, można dostrzec, że nowe tempo wzrostu gospodarczego wyznaczonego przez wzór 14 jest dokładnie takie samo jak to, które uzależnione jest od nowego poziomu wydajności pracy. Sytuacja ta znajduje także uzasadnienie w twierdzeniu M. Kaleckiego, który w kontekście zagadnień wzrostu wydajności przedstawił dość interesującą zależność. Można ją zapisać w następującej postaci:

$$1 + \varepsilon = \frac{1 + r}{1 + \alpha}. \quad (15)$$

Według niego, „jeżeli produkcja i wydajność pracy w uruchamianych corocznie zakładach rosną równomiernie, to równomierne jest również tempo wzrostu zatrudnienia; jeśli tempo wzrostu zatrudnienia oznaczymy przez ε , to mamy zależność [przedstawioną we wzorze 15]. (...) Dalej, ponieważ dochód narodowy rośnie w stosunku rocznym $1 + r$, a ogólne zatrudnienie w stosunku $1 + \varepsilon$, to ogólna wydajność rośnie w stosunku $\frac{1+r}{1+\varepsilon}$, a więc w stosunku $1 + \alpha$ ” (Kalecki, 1984, s. 39-40). Równanie to można przekształcić także w taki sposób, że jeżeli wydajność pracy rośnie w tempie $1 + \alpha$, a ogólne zatrudnienie w tempie $1 + \varepsilon$, to tempo wzrostu gospodarczego wynosi $(1 + \alpha)(1 + \varepsilon)$. Przyjmując na potrzeby niniejszych rozważań, że $\Delta \varepsilon = 0$, możemy teraz stwierdzić, że tempo wzrostu gospodarczego jest równe wzrostowi wydajności pracy, w taki sposób, że $1 + r = 1 + \alpha$. Wynika z tego, że zależności przedstawione we wzorach 13 i 14 znajdują uzasadnienie w zarysie teorii wzrostu gospodarczego M. Kaleckiego.

5. Zakończenie

Na podstawie powyższych rozważań można wyciągnąć określone wnioski, które dotyczą poziomu PKB. Do tej pory był analizowany wpływ negatywnych skutków determinizmu instytucji bazowych wyrażony w kosztach transakcyjnych na tempo wzrostu gospodarczego. Wielkość inwestycji produkcyjnych pozostawała natomiast wielkością stałą. Zachowując w dalszym ciągu to metodologiczne założenie o stałym poziomie wielkości $I + O$, możemy dokonać prostego przekształcenia wzoru 11. Pozwoli to nam na wyciągnięcie dość ciekawego wniosku dotyczącego wpływu kosztów transakcyjnych na PKB. Uzyskujemy zatem następującą zależność:

$$D = (I + O)_1 [k_1 (\alpha_1 + \beta) + m_1 (a - u)]. \quad (16)$$

Ze wzoru tego wynika dość oczywista zależność, która mówi nam, że poziom dochodu narodowego jest uzależniony wprost proporcjonalnie m.in. od współczynników kapitałochłonności. Uzasadniono wcześniej, że ujawnione koszty transakcyjne zwiększały te właśnie współczynniki. Na tej podstawie można stwierdzić, iż koszty transakcyjne zwiększają poziom PKB. Mogłoby się to wydawać mało rozsądne, że koszty transakcyjne, które pojawiają się na skutek negatywnego determinizmu instytucji bazowych, wpływają pozytywnie na wielkość dochodu narodowego. Nic bardziej mylnego. Wszak działania naprawcze, które dotyczą optymalizacji organizacyjno-produkcyjnej, wymagają zwykle dodatkowych nakładów, które w jakiejś części będą nosiły znamiona nakładów inwestycyjnych. Dla pełnego uzasadnienia powyższych wniosków warto przedstawić jeszcze krótką analizę struktury inwestycji.

Dochód narodowy został określony przez M. Kaleckiego jako suma akumulacji produkcyjnej i całkowitej konsumpcji w gospodarce $D = I + O + S$. Do analizy wykorzystany zostanie także wzór 4 przedstawiający efekt produkcyjny dla inwestycji

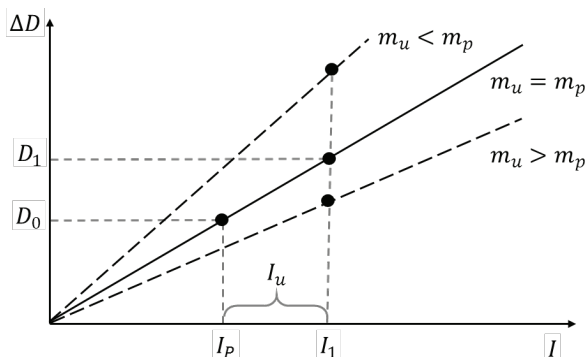
$$\Delta D = \left(\frac{1}{m} \right) x I.$$

Oznaczmy wspomniane wcześniej nakłady inwestycyjne niezbędne do realizacji programów naprawczych przez I_u . Tym sposobem możemy mówić o osobliwej strukturze inwestycji I , która będzie sumą inwestycji produkcyjnych I_p oraz wspomnianych inwestycji usprawniających procesy wytwórcze. Zakładając, że $O + S = 0$, sytuację tę możemy przedstawić we wzorze:

$$\Delta D = \frac{1}{m_u} I_u + \frac{1}{m_p} I_p. \quad (17)$$

Zależność ta ukazuje jeszcze jeden element, który będzie istotny dla poziomu PKB w kontekście wdrażania inwestycji usprawniających. Mowa o współczynniku kapitałochłonności. Im wyższa wartość tego współczynnika, tym niższy wzrost PKB przy zachowaniu inwestycji na tym samym poziomie. Załóżmy teraz, że poziom inwestycji produkcyjnych pozostaje na niezmiennym poziomie. Pozwoli to na krótką analizę wpływu wielkości inwestycji usprawniających oraz poziomu ich ka-

piłałochłoności na zmianę wielkości PKB (zob. rys. 2). Wdrożenie programów naprawczych wymusza realizację określonych inwestycji o wartości I_u . Tym samym zmienia się poziom PKB w taki sposób, że $D_1 > D_0$. Postać prostej obrazującej zależność ze wzoru 17 jest jednak uzależniona także od wielkości $\frac{1}{m_u}$ i $\frac{1}{m_p}$, które określają kąt jej nachylenia względem osi odciętych. Załóżmy, że poziom współczynnika kapitałochłoności m_p pozostaje stały. Z tego wynika, że ostateczny wygląd prostej będzie uzależniony od wysokości kapitałochłoności inwestycji usprawniających. To z kolei sprawia, iż możliwe są trzy scenariusze, które będą determinowały ostateczny poziom dochodu narodowego. Przedstawiono to na rys. 2. Jeżeli zatem współczynnik kapitałochłoności inwestycji usprawniających będzie niższy niż dla inwestycji produkcyjnych, dochód narodowy może dodatkowo wzrosnąć. Będzie to wynikało z większej efektywności pracy. I odwrotnie, jeżeli wielkość pierwszego współczynnika będzie wyższa od tego drugiego, ostateczny poziom dochodu narodowego będzie niższy od wielkości oznaczonej punktem D_1 .

Rys. 2. Wpływ inwestycji usprawniających na PKB

Źródło: opracowanie własne.

Z powyższych rozważań można wyciągnąć kolejny wniosek. Skutki determinizmu instytucji bazowych wyrażone w kosztach transakcyjnych stają się istotnym elementem wpływającym na ostateczny poziom zarówno dochodu narodowego, jak i jego tempa wzrostu. Stwierdzenie to nie jest zaskakujące dla ekonomistów nurtu neoinstytucjonalnego. Wartość dodana powyższych rozważań ma swoje źródła w tym, iż owe zasady znajdują także potwierdzenie w ekonomii wzrostu gospodarczego M. Kaleckiego. Na podstawie fundamentalnych elementów zarysu teorii wzrostu gospodarczego wykazano, że nieefektywności systemu ekonomicznego ujawniają się w poziomach kapitałochłoności. Te sytuacje determinują natomiast uruchamianie działań usprawniających, które mogą dotyczyć samych aspektów organizacyjnych lub też mogą wymagać dodatkowych nakładów inwestycyjnych. Ten proces wpływa pozytywnie na poziom współczynnika udoskonaleń organizacyjno-produk-

cyjnych, a także na wzrost efektywności pracy. Cały ten mechanizm zależności ekonomicznych prowadzi finalnie do weryfikacji negatywnych skutków determinizmu instytucji bazowych, których wyrazem są koszty transakcyjne.

Ukazanie realnego wpływu kosztów transakcyjnych na poziom nieefektywności akumulacji produkcyjnej, choć samo w sobie wydaje się wartościowe, ujawnia kolejne pytania badawcze. Można się zastanawiać, w jakim stopniu i z jaką siłą ujawniona wartość kosztów transakcyjnych wpływa na zmianę współczynników kapitałochłonności i wydajności pracy. Co więcej, interesującym zagadnieniem wydaje się odniesienie koncepcji matrycy instytucjonalnej do zagadnień poruszanych przez M. Kaleckiego w ostatecznej teorii dynamiki gospodarczej z roku 1954 (Kalecki, 1980b). W tym kontekście mogą się pojawić kolejne pytania badawcze. Jak instytucje bazowe wpływają na stopień monopolizacji? Czy, a jeżeli tak, to w jakim zakresie determinizm instytucji bazowych może korygować poziom zysku i dochodu narodowego lub wyznaczać nowe poziomy inwestycji? Można się także zastanawiać nad wpływem instytucji bazowych na mechanizm cyklu koniunkturalnego. To tylko część pytań, które pojawiają się po analizie wpływu determinizmu instytucji bazowych S. Kirdiny na poziom akumulacji produkcyjnej opisaną przez M. Kaleckiego w zarysie teorii wzrostu gospodarczego.

Literatura

- Furubotn, E. G. i Richter, R. (1997). *Institutions and economic theory. The contribution of the new institutional economics*. The University of Michigan Press.
- Kalecki, M. (1962). Uwagi o teorii wzrostu. W: J. Zawadzki, A. Łukaszewicz (red.), *Teorie wzrostu ekonomicznego a współczesny kapitalizm*. Warszawa: Książka i Wiedza.
- Kalecki, M. (1980a). Cykl koniunkturalny a trend (1943). W: J. Osiatyński (red.), *Kapitalizm. Dynamika gospodarcza* (T. 2). Warszawa: PWE.
- Kalecki, M. (1980b). Teoria dynamiki gospodarczej (1954). W: J. Osiatyński (red.), *Kapitalizm. Dynamika gospodarcza* (T. 2). Warszawa: PWE.
- Kalecki, M. (1980c). Teoria zysków (1942). W: J. Osiatyński (red.), *Kapitalizm. Dynamika gospodarcza* (T. 2). Warszawa: PWE.
- Kalecki, M. (1980d). Trend a cykl koniunkturalny (1968). W: J. Osiatyński (red.), *Kapitalizm. Dynamika gospodarcza* (T. 2). Warszawa: PWE.
- Kalecki, M. (1984). Zarys teorii wzrostu gospodarki socjalistycznej (1963). W: J. Osiatyński (red.), *Socjalizm. Wzrost gospodarczy i efektywność inwestycji* (T. 4). Warszawa: PWE.
- Kirdina, S. (2001). Institutional matrices and development in Russia. Pobrano z <https://ssrn.com/abstract=2496539>
- Kirdina, S. (2003). Institutional Matrices and Institutional Changes. The 5th International Symposium on Evolutionary Economics, 182-195.
- Kirdina, S. (2013). New systemic institutional approach for comparative political and economic analysis. *Review of Radical Political Economics*, 45(3).
- Kirdina, S. i Sandstrom, G. (2010). Institutional Matrices Theory as a Framework for both Western and Non-Western People to Understand the Global Village. Non-Western Challenges to Western Social Theory. World Congress of Sociology International Sociological Association, Gothenburg (Sweden).

- Medema, S. G. (1996). Coase, costs, and coordination. *Journal of Economic Issues*, 30(2), 571-578.
- Stankiewicz, W. (2012). *Ekonomika instytucjonalna. Zarys wykładu*. Warszawa: PWSBIA.
- Woźniak, M. G. (2006). Podstawowa formuła wzrostu gospodarczego Michała Kaleckiego z perspektywy ekonomii neoinstytucjonalnej. *Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej w Katowicach*, 145-162.

THE RATE OF ECONOMIC GROWTH AND MARKET ECONOMY INSTITUTIONS

Abstract: The aim of the article is to try to demonstrate the relationship between the negative effects of determinism of the underlying institutions and the pace of economic growth. The author made an analysis of the works of M. Kalecki and S. Kirdina. Using the principles of analytical geometry, the growth rate was analyzed in the context of the determinism of the underlying institutions and the dependence of the level of production accumulation on the market economy institution. It appears that the negative effects of the determinism of the underlying institutions directly affect the pace of economic growth. The analysis showed the dependence of gross domestic product levels on economic inefficiencies, the main determinants of which are institutional factors. The results of the analyses provide an opportunity for further research into the institutional determinants of economic growth. The article is an example of the assessment and importance of economic thought in terms of economic growth.

Keywords: Kalecki, economic growth, gross domestic product, institutional matrix, transaction costs, market economy institutions.